

ANÀLISI D'UNA REVISTA CATALANA DE MEDICINA  
DEL TREBALL DE L'ANY 1906

Dr. Jacint CORBELLA

Dr. Frederic BRETAU

\* Dra. Margarida LUNA

L'any 1906 va publicar-se a Barcelona una revista dedicada a l'estudi de temes relacionats amb la medicina del treball. Es titulava "Medicina y Jurisprudencia de Accidentes de trabajo y Seguros de Vida". Sortia mensualment en fascicles de 32 pàgines i portava com a subtítol una llarga frase: "Organo oficial de la Comisión Española de la Association Internationale des Médecins experts de Compagnies d'Assurances". Això ens defineix, ben clarament, quins eren l'origen i la finalitat de la revista.

El seu director i propietari era el doctor Jaume Guerra i Estapé, que era director mèdic de la companyia d'assegurances "Hispania". L'hem vist publicada els anys 1906 i 1907, però no tenim notícia de quan va acabar la seva sortida. Estava escrita en castellà. En aquest article volem donar inicialment notícia d'aquesta revista, que fins ara no ha estat estudiada i de la personalitat i obra del seu director.

## I. LA REVISTA

La revista està estructurada, de manera no rígida, en diverses parts. Una primera té aportacions originals, bé en forma de ressenya de les sessions científiques de la "Comisión..." esmentada, bé en forma directa d'articles de diversos col·laboradors.

Una segona part, molt extensa, es dedica a la "Revista de la Prensa". Són resums, nombrosos, alguna vegada extensos,

---

U.E.R. de Medicina legal i laboral i Toxicologia. Facultat de Medicina. Universitat de Barcelona.

d'articles que tenen interès principalment des del punt de vista dels accidents de treball, la mort, la jurisprudència sobre aquests temes, o altres. La majoria de referates està signada per un col.laborador.

Al final, i de manera no homogènia, hi ha una relació de llibres i revistes rebuts, dades estadístiques sobre accidents de treball atesos per les companyies, notícies de congressos i institucions, i alguna necrològica. També cal esmentar la publicació, poc freqüent, però llarga, de reglamentacions laborals.

La revista té el seu origen en la constitució de la Comissió espanyola de l'associació internacional de metges de companyies d'assegurances, ja esmentada. El Dr. Guerra, que degué ser el metge de més empenta i decisió entre els pocs que aquí es dedicaven a aquest tema, va entrar en contacte amb l'associació internacional, assistint al Congrés de Liège de 1905. A partir d'aquí va venir la secció espanyola de l'associació, que fou exclusivament catalana, i la creació poc després de la revista.

ARTICLES ORIGINALS. En el primer any de la revista hi trobem 21 articles extensos, dels quals 17 es poden considerar originals. Els altres 4 són reproduccions "in extenso" a la secció de Revista de Premsa. Aquests disset articles originals són deguts a onze autors diferents: els doctors Jaume Guerra i Estapé (4 articles); E. Pi i Morell, R. Costa i Pons i Joan Terrades (2 articles cadascun d'ells) i M. Menacho, A. Mur, L. Cuenca, J. Boniquet, amb un cadascun d'ells. També cal esmentar un article del Sr. S. Pujades, advocat i altres dels Drs. E. Poëls, de Brussel·les i Courtanet, de París. De fet, en aquest conjunt, es tradueix en bona part l'activitat i l'interès dels qui formen la secció espanyola d'aquesta associació internacional de metges experts en accidents de treball i assegurances de vida.

La majoria de treballs estan directament relacionats amb la patologia laboral, sobre tot d'origen traumàtic, i el seu tractament. Menacho estudia traumatismes oculars amb entrada de cossos estranys i un procediment de radiografia estereoscòpica per a la seva localització i extracció (1). La patologia traumàtica de les mans és objecte d'un estudi

llarg del Dr. Guerra: "Sobre las fracturas del metacarpo en los accidentes de trabajo", publicat amb una considerable riquesa iconogràfica: 20 radiografies fetes pels Drs. Comas i Prió, que eren aleshores els capdavanters a Catalunya d'aquesta nova tècnica d'exploració. Aporta set observacions personals (2). El Dr. R. Costa i Pons té un estudi sobre "Tratamiento de las heridas por magullamiento de la mano y dedos" (3). Defensa actituds expectants, poc intervencionistes en principi, en contra de les accions agressives.

El metge odontòleg J. Boniquet féu un estudi sobre un cas de "Fractura de maxilar superior accidente de trabajo", amb consideracions interessants sobre el tractament (4). També té una intenció principalment terapèutica l'aportació d'E. Pi i Morell sobre "El método de Bier en los esguinces tibio-tarsianos", defensant aquesta tècnica d'hiperèmia passiva (5). R. Costa i Pons té un treball estudiant les "Heridas del cuero cabelludo en los accidentes de trabajo" (6), alertant sobre el risc de les infeccions i àdhuc necrosis òssies.

Altres aspectes traumatològics més generals els trobem en un treball de Joan Terrades sobre "Pronóstico y tratamiento de las quemaduras" (7); en un de Guerra i Estapé tractant "Breves consideraciones sobre la neumonia traumática" (8), considerant com a tals les secundàries a traumatismes toràcics, ja siguin contusions o ferides penetrants. E. Poëls, de Brussel·les ja esmentat aporta un treball sobre "Medicina de los accidentes. Callo inflamado" (9). Fa disquisicions sobre la diferenciació en aquest cas del concepte d'accident de treball i de malaltia professional.

Altres treballs s'orienten més cap a l'estudi de les vinculacions laborals de la patologia, així en el de Guerra i Estapé sobre "La hemoptisis como síntoma de accidentes de trabajo" (10), estudiant els conceptes de "hemoptisi per esforç" i "hemoptisi traumàtica", i diferenciant les hemoptisis en malalts tuberculosos durant el treball. Aquesta coincidència entre patologia i treball és tema també d'un article del Dr. L. Cuenca: "Accidente coincidiendo con una enfermedad muy ajena al trabajo" (11). La recuperació de les conseqüències dels accidents és objecte del treball del doctor Courtault, de Paris: "La mecanoterapia aplicada a

las consecuencias de los accidentes de trabajo" (12).

Des d'un vessant diferent el Dr. Guerra féu dos articles sobre el tema "Accidentes de trabajo y enfermedades profesionales. Estudio médico legal", tema que publicà poc després com a monografia (13). Només hem trobat un treball de tipus toxicològic, i encara fet des del vessant legal. L'escriví S. Pujadas i Masó, advocat, i tractava de: "El saturnismo como accidente de trabajo" (14). Comenta una sentència en la qual es considera com a accident de treball un cas de saturnisme, vist que la legislació d'aleshores dificultava la justa recuperació del mal d'origen laboral.

Entre els treballs reproduïts a la secció de Revista de Premsa, cal esmentar el d'Àlvar Esquerdo sobre "La inmovilización en las afecciones articulares" (15), tema important en el tractament de molta patologia laboral. També es reprodueix un article de Ricardo Lozano sobre els nous anestèsics en cirurgia (16), i dos estrangers, un de L. Weber sobre malalts mentals i un altre de E. Veneman sobre els reflexes pupil·lars (17).

Trobem doncs una activitat molt considerable sobre els temes mèdico-laborals, tenint en compte l'època en que es publica la revista. Tradueix l'activitat d'un grup petit de metges impulsats pel doctor Guerra.

De l'any 1907 hem vist només quatre números, de gener a abril, tot i que sembla que té continuïtat. Hi ha cinc articles originals, un del doctor Guerra sobre "La hematemesis como síntoma de accidente de trabajo", treball extens i amb moltes notes (18); Guerra solia aportar una certa riquesa bibliogràfica als seus treballs. E. Pi i Morell hi té dues notes breus, de caire més aviat toxicològic (19). R. Costa i Pons té un article llarg, publicat en dues parts, sobre "Hematuria: su relación con los accidentes de trabajo" (20). Finalment C. Comas i A. Prió, capdavanters de la radiologia a Catalunya, aporten un cas de luxació de l'astràgal per accident de treball (21).

LES RELACIONS AMB L'ESTRANGER. Ja hem apuntat que una de les causes d'aquest impuls és la relació que té Guerra, director mèdic d'una companyia d'assegurances, amb altres metges de fora, i que cristal·litza amb la seva assistència

al Congrés de Liège de 1905. Allí se celebrà el IV Congrés de l'associació internacional dels metges de companyies d'assegurances i dels accidents de treball. Els tres anteriors s'havien fet a Brussel·les l'any 1899, Amsterdam el 1901 i París el 1903. Tot dins d'un àmbit geogràfic reduït en el nord de l'Europa occidental. I s'acordà fer un proper Congrés a Berlín el 1906. L'associació tenia com a secretari el doctor Ernest Poëls, belga, que en fou motor, i ajudà al grup de Barcelona. Sabem que també assistí al de Dusseldorf de 1912. (22)

El Congrés de Liège es féu del 29 de maig al 4 de juny. Pel novembre ja es constituïa la secció espanyola, a Barcelona, i el dia 24 de novembre se celebrava la sessió inaugural, ja esmentada (23).

Un altre punt, tant o més important que aquest, de la relació europea de Guerra, és la publicació d'una secció molt important, la Revista de premsa, que té nombroses referències a temes mèdico-laborals publicats a la premsa científica de fora. Les referates són molt nombroses i van signades per col·laboradors de la revista, des del mateix Guerra a E. Pi i Morell, R. Costa i Pons, Joan Terrades, Ros, Mur, Fradera, Badosa.

Cal remarcar que, amb una certa freqüència, es dóna importància als temes relatius a la jurisprudència, fet d'interès des del punt de vista de les assegurances.

Pot haver-hi una certa confusió en els noms dels Congressos. Els primers eren de la "Association Internationale des Médecins Experts de Compagnies d'Assurances". Així van des del de Brussel·les de 1899 al de Liège de 1905. Però aquest és també el I Congrés Internacional de metges d'accidents de Treball. L'any 1906 es proposava que Roma fos seu del II Congrés i Guerra demana ja, des de les pàgines de la revista, (p. 293) que Barcelona sigui la seu del III, l'any 1910. Aquesta petició no fou realitat. Guerra escrivia: "En Barcelona se trata de efectuar una Exposición Universal dentro de cuatro años, o sea en 1910, y para aquella fecha esperamos y deseamos que la Comisión permanente elija como sitio de reunión del III Congreso a nuestra ciudad". L'exposició s'allargà fins el 1929 i el Congrés d'accidents de treball no arribà.

LES ESTADÍSTIQUES D'ACCIDENTS. A la revista hi trobem dades sobre els accidents que havien d'atendre les companyies d'assegurances. Tenim dades de 13 companyies, referides a l'any 1905 (p. 158). El nombre total d'accidents és de 28.580. Les companyies més "fortes" en aquest aspecte són la "Hispania" (8.597 accidents; 30,08% del total); "La Vasco Navarra" (7.661 acc.; 26 %) i Caja de Previsión (5.724 acc.; 20% ). Les tres comporten les 3/4 parts de la totalitat d'accidents. Les dades globals són de 170 morts l'any 1905 (0,6% dels accidents); 500 incapacitats permanents (73, absolutes i 427 relatives) i 27.910 incapacitats només temporals.

ELS COL.LABORADORS. Ja els hem esmentat en part. Després de Guerra el membre més actiu de la revista fou probablement Enric Pi i Morell. Aquest era cosí d'August Pi i Sunyer i professor clínic de la Facultat de Medicina. Va morir jove l'any 1911, tallant-se així una carrera que probablement hagués estat important.

Els altres col.laboradors eren bàsicament del grup de metges de la "Hispania", i no tingueren després gaire relevància en el camp de les publicacions i la medicina pública. Són Ferran Badosa i Molins; Ricard Costa i Pons; Angel Mur i Estaña, i Joan Terrades i Pla. I encara Rafael de Compte i Bofill, també de la mateixa companyia, del qual no hem vist cap treball i Josep Font i Moror.

## II. L'OBRA DEL DOCTOR GUERRA I ESTAPÉ

El doctor Jaume Guerra i Estapé havia nascut a Barcelona el 21 de gener de 1860. Va estudiar dues carreres, la de Ciències i la de Medicina, llicenciant-se l'any 1883. Durant un temps fou professor auxiliar a la facultat. Tingué més tirada per a visitar els nens, quan l'especialització no era la regla, i l'any 1892 ja el trobem com a director de l'Hospital del nen Jesús. Té doncs un primer vessant com a coneixedor de la ciència que en diríem bàsica i un segon vessant com a pediatre, i potser millor metge de nens. Però ja hem dit que fou director mèdic d'una companyia d'assegurances, i el trobem endinsat també en temes de medicina del treball. Aquest és el tercer vessant de la seva obra.

De personalitat forta i impulsora, ja ho hem remarcat, destacà en tasques ciutadanes, en diferents camps. Treballà en l'organització de diversos Congressos, així en la Lliga Barcelonina d'Higiene Escolar, de la qual fou president; també en els Congressos de Metges de Llengua Catalana, essent vicepresident del primer, de 1913. Col·laborà en moltes revistes i en dirigí dues: la de medicina del treball que ara comentem i una "Revista de Enfermedades de la Infancia" l'any 1890.

Fou també membre de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, on hi va ingressar l'any 1919, amb un discurs sobre el tema "Valor educacional en las neurosis funcionales" que fou contestat per Wifred Coroleu. Era membre corresponent des del 1887. L'any 1932 féu la lliçó inaugural de curs, amb el tema "Catalunya, prodigiosa font d'agents terapèutics". Va contestar els discursos d'ingrés dels acadèmics Francesc Esquerdo i Rodoreda (1921), Frederic Corominas i Pedemonte (1922) i Lluís Suñé i Medan (1923), aquests dos últims fent la seva disertació d'ingrés sobre un tema pediàtric o d'higiene escolar. Després, fins a la seva mort a Badalona el 26 de gener de 1947, ja no féu cap més discurs de resposta ni va haver-n'hi cap de tema pediàtric.

### Obra escrita

L'obra escrita del Dr. Guerra i Estapé és extensa. Dividim l'anàlisi que fem dels seus treballs en les següents parts:

- a) Estudis de Medicina del Treball.
- b) Els escrits pediàtrics.
- c) Els escrits de ciència bàsica.
- d) Altres treballs.

#### A) ELS ESTUDIS DE MEDICINA DEL TREBALL

L'obra escrita del Dr. Guerra en el camp de la Medicina del Treball podem considerar-la dividida en tres grans capítols tots ells propers en el temps.

.. La referència que féu del Congrés de Liège de 1905.

.. La publicació de la revista "Medicina y Jurisprudencia..." l'any 1906, que ja hem analitzat.

.. L'estudi mèdico-legal sobre els accidents de treball i malalties professionals, de 1907, publicat abans a la mateixa revista.

LES REFERÈNCIES DEL CONGRÉS DE LIÈGE. En un treball molt llarg, un llibre de 142 pàgines, Guerra fa una memòria del que fou el Congrés de Liège, del 1905. Hi assistí com a president de la comissió espanyola i delegat oficial, nomenat pel govern. Van assistir-hi 824 congressistes, dels quals 575 eren estrangers, aportant-hi un conjunt de 70 treballs. Les finalitats del Congrés eren les següents:

1. Definició dels accidents de Treball.
2. L'assimilació entre les malalties professionals i els accidents de treball.
3. Hèrnies i accidents de treball.
4. Organització de l'assistència immediata i a llarg termini en els accidentats.
5. Conseqüències dels traumatismes laborals.
6. Valoració de la simulació i l'agreujament voluntari de les lesions.
7. Profilaxi en matèria d'accidents de treball.

Les principals aportacions del Dr. Guerra:

.. Va intervenir en les discussions sobre les malalties professionals, demanant que s'arribés a un acord sobre la delimitació dels conceptes de malaltia professional i accident de treball i sobre les indemnitzacions.

.. En el cas de les hèrnies va defensar l'existència de cassos d'hèrnies que s'adapten a la definició d'accident i les va designar com a hèrnies traumàtiques agudes. Va informar al Congrés de l'actitud que tenia en aquest punt la seva companyia d'assegurances.

.. Va participar en la discussió sobre la patologia per punxades amb peix. Per la seva experiència de Barcelona les punxades amb peix acabat de pescar, o peix fresc del mercat, no solien tenir complicacions. Considerava la importància de l'estat previ de la persona, més que el tipus de peix o la procedència d'aquest.

Entre altres aspectes cal destacar també les opinions del doctor Guerra sobre alguns temes aleshores discutits,



per exemple el de les tuberculosis post-traumàtiques. Creu que es tracta de malalties que ja existien i que l'esforç o un traumatisme l'agreugen o la fan aparent. Aborda també el tema, difícil, de la simulació i el de l'amblíopia traumàtica.

La memòria, que com diem és molt extensa, ens dona informació sobre pràcticament totes les matèries, que van ser moltes, que es van tractar en el Congrés.

#### L'estudi mèdico-legal dels accidents de treball i malalties professionals.

Guerra féu aquí un estudi detallat de la llei de 30 de gener de 1900 sobre accidents de treball i d'algunes normes posteriors. Calia definir els límits del que es considerava accident de treball, sobre tot de cara a la indemnització i la responsabilitat, i per a diferenciar-lo de les malalties professionals. Divideix el treball en quatre parts: 1. Introducció; 2. Concepte mèdico-legal de l'accident; 3. Peritatge que ha de fer el metge; i 4. Malalties professionals.

D'entre la densitat de l'escrit els punts més importants que cal remarcar són:

.. la petició de que les opinions dels metges siguin escoltades en les qüestions de "Reformas Sociales".

.. la precisió en els límits de la definició d'accidents. Sobre aquest punt hi insisteix molt.

.. la discussió sobre si les malalties professionals estan incloses en la llei o no. Guerra creu que la llei de 1900 separa dos fets: la patologia ocasional aguda, produïda en un moment donat, que queda protegida; i la patologia d'inici més llarg que queda fora de la protecció.

.. Valora molt l'interès del peritatge que fa el metge, la necessitat de relacionar la llesió amb el treball; també la necessitat de fixar si hi ha incapacitat i per tant indemnització posterior. Critica alguns aspectes limitatius de la llei, acceptant que és una llei justa, però incompleta.

.. considera un fet greu la manca de protecció a la patologia professional, les malalties dels obrers, i critica

la possibilitat d'especulacions que permet la llei. Urgeix per a una protecció clara a la patologia professional semblant a la dels accidents.

Creiem que aquests són els primers comentaris importants que es fan a la llei de 1900 des del punt de vista mèdic, pocs anys després de la seva promulgació i des del punt de vista de l'experiència d'un metge de companyies d'assegurances.

## B) ELS ESCRITS PEDIÀTRICS

Ja hem remarcat la seva dedicació pediàtrica. Guerra va escriure bastant sobre aquests aspectes. Entre els escrits que hem trobat en aquest camp cal remarcar:

.. "Higiene de la alimentación de los niños, o reglas prácticas y sencillas que deben conocer las madres para conservar la salud de sus hijos" (Barcelona, 1887).

.. "Naturaleza y tratamiento de la coqueluche", treball presentat al Congrés de Ciències Mèdiques de Barcelona, de 1888.

.. "La vulvo-vaginitis de la infancia (Estudio especial de la gonocócica)" (Barcelona, 1900), que fou la seva tesi de doctorat. Fulletó de 62 pàgines.

.. "Manifestaciones cerebrales en las cardiopatías de la infancia" que va assolir tres edicions, la tercera de 1904. Fou el discurs inaugural, de torn, en l'inici de curs 1902-1903, a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques.

.. "Adenopatía traqueobronquial infantil y sus relaciones con la tuberculosis. Trascendencia de su diagnóstico". És un treball extens, de 78 pàgines, que es va publicar l'any 1910 a la Revista de Ciencias Médicas de Barcelona. Està relacionat amb el Congrés de la Tuberculosi fet el mateix any a Barcelona, del qual Guerra en fou membre molt actiu.

.. Un treball sobre la "Aortitis crónica en las primeras edades de la vida" fou el text del discurs de resposta al d'ingrés a la RAM de B. del Dr. Esquerdo l'any 1921.

.. Igualment és una resposta a un discurs d'ingrés a la RAM de B. aquesta vegada del Dr. Suñé Medán, l'any 1923,

el treball "Desórdenes del lenguaje en algunos estados patológicos de la infancia".

.. També resposta a un discurs d'ingrés a la RAM de B. fou el text "Breves apuntes sobre algunos caracteres peculiares de las afecciones pulmonares y pleurales de la infancia", contestant a Frederic Corominas, que amb els anys havia d'ésser president de la RAM de B.

Entre altres treballs, de menys volada, cal recordar encara, i no hi són pas tots, els següents:

.. "Escoliosis congénita de una niña de diez años. Nota clínica", (Barcelona, Imp. J. Horta, 1926).

.. "Desórdenes del sistema linfático y de la nutrición de los niños. Sus peligros. Urgencia de un tratamiento diligente y eficaz". Fou una conferència a la RAM de B. el 2 de juny de 1930.

.. "El Aristol en la terapéutica infantil" (1890).

.. "Sobre la patogenia de una variedad de abscesos múltiples en los niños de teta" (1890).

.. "El ozono como curativo del sarampión" (1918), comunicació a la RAM de B.

.. "Laringocele en un niño de seis años", en col.laboració amb el Dr. Suñé i Medan. Publicat a la revista "Archives de Medecine des Enfants" de París.

.. "Keratodermia hereditaria simétrica de manos y pies" (1915), comunicació a la RAM de B.

A l'Acadèmia de Ciències Mèdiques hi presentà alguns treballs que es publicaren en els Annals de l'Acadèmia. Així els següents:

.. "Espasmes de la glotis produït pel mentol en un nen de 40 dies", 1910, IV, 285-288. v.t. 1911, V, 105-106.

.. "Casos greus de diftèria". 1910, IV, 615-624.

.. "La pyocianasa en la difteria" 1911, V, 22-26.

.. "Meningitis cerebro-espinal reumática (?)". 1911, V, 550-559.

.. "Manifestacions cerebrals en les cardiopaties de la infància". 1912, VI, 460-465.

.. "El sulfur de carbó en les afeccions pulmonars" 1912, VI, 235-237.

.. "Consideracions sobre una hèrnia estrangulada". 1912, VI, 75-83.

.. A la mateixa revista hi trobem referències, signades per ell, sobre treballs d'altres autors, de tema pediàtric, així el de K. Lemp "Les endocarditis en els infants que mamen" (1909, III; 211-212); o el de G. Anton "Quatre lliçons sobre'ls defectes de desenrotllo en l'infant" (1909, III, 281).

### C) ELS ESCRITS DE CIÈNCIA BÀSICA

Ja hem recordat com Guerra i Estapé fou, el 1880, llicenciat en Ciències Físico-Químiques. Fou ajudant a la Facultat de Ciències, i d'aquesta formació com a científic de base n'han quedat alguns treballs, que ara posariem en el camp de la química clínica, o de la toxicologia. Així tenim:

.. "Química clínica. Análisis de la glucosa en los líquidos biológicos". Barcelona, Tip. La Academia, 1885. Es un fullotó de 32 pàgines de tamany gran. Es va publicar a la Revista de Ciencias Médicas de Barcelona. 1885, XI, pàgs. 155-160, 253-257, 290-299 i 323-329. O sigui en quatre fragments.

.. "Toxicología. Nuevo procedimiento para descubrir el cobre en disoluciones tenues". Rev. Cienc. Med. B. (RCM.B), 1885, XI (10) 329-331.

.. "Una hipótesis sobre la absorción del alcohol". RCM.B. 1881, VII, 102-105.

.. "Estudio sobre el huevo reducido por el hidrógeno". RCM de B. 1881, VII, 223-224.

.. "Necesidad de establecer en Barcelona un laboratorio químico municipal". RCM de B. 1881, VII, 169-170.

.. "Falsificaciones de los alimentos: Harina". RCM de B. 1881, VII, 443-446.

.. "Falsificaciones de los alimentos: Pan". RCM de B. 1881, VII, 499-503.

En aquesta mateixa línia, i a la mateixa revista, féu sovint referates de treballs d'altres autors sobre temes principalment de química biològica, ja fos terapèutica (medicaments), clínica (anàlisi) o toxicològica. Així la intoxicació per iode; l'anàlisi de la mantega; l'acció dels salicilats, l'àcid fènic o les sals de plata; l'adulteració de l'èter; el paper de l'arsènic; referències d'algun llibre, com el de química de Luanco, o una guia d'anàlisi d'orines, entre altres (24). Com veiem aquesta és una feina de base, d'introducció de la ciència europea, feta per Guerra quan era molt jove, encara estudiant de medicina. I estava en la mateixa línia que es feia en altres revistes. Creiem que aquest fet, que marca una tendència de l'època a la medicina catalana fou una de les vies que ens van permetre millorar el nostre nivell tècnic i professional i acostar-nos a la medicina europea.

I dintre d'aquesta línia, que va abandonar bastant aviat, en trobem un record en el text del discurs que va llegir a la inauguració de curs de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya l'any 1921: "Adición de sustancias extrañas a los alimentos: peligros para la salud".

#### D) ALTRES TREBALLS

La producció de Guerra en altres camps ja fou més reduïda, si més no pel que ens ha arribat. D'una banda cal recordar el discurs inicial de curs de l'any 1932 a la RAM de B. "Catalunya prodigiosa font d'agents terapèutics", on fa un estudi aprofundit i erudit de la riquesa del nostre país en substàncies d'acció gauridora.

.. A la mateixa RAM de B. hi va llegir, l'any 1928, un "Elogio histórico del Dr. Francisco Salvá Campillo...", amb motiu del centenari de la seva mort.

.. I encara un treball sobre el doctor Salarich, metge i cronista de Vic, l'any 1916: "Obra cultural y patriótica de D. Joaquin Salarich y Verdaguer, cronista de Vich". Es un fulletó de 8 pàgines.

També hem trobat col.laboracions de Guerra i Estapé a la "Gaceta Médica Catalana", una de les revistes de més pes

del seu temps. Recordem les seves referències a treballs presentats en el Congrés de Ciències Mèdiques de Barcelona de 1888, així sobre la tosferina (25), el xarampió (26), o l'hipnotisme i la suggestió (27).

Hi ha encara un treball sobre "La grippe en la casa provincial de Caridad", discurs llegit a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques" (28) i un resum d'una discussió sobre "La Enseñanza médica en España" (29).

Féu aportacions a les tasques de moltes societats. Entre elles cal recordar ara la dels Sants Cosme i Damià, on l'any 1919, féu un treball sobre "Helioterapia. Sus ventajas y sus peligros; necesidad de una buena dosificación de la luz" (30).

A la Societat Barcelonesa d'Amics de la Instrucció, hi donà una conferència, l'any 1887, sobre el tema "Cuidados que requiere la vista de los niños" (31).

Cal recordar també la seva lliçó inaugural del curs 1899-1900, a la mateixa societat, llegit al saló d'actes del Foment del Treball Nacional, tractant de la "Influencia de la educación sobre la herencia" (32).

.. Encara hem vist esmentat un treball "Sobre el tratamiento de la anemia esplénica infectiva en los niños", de l'any 1891 (33).

#### NOTES

- 1.- Menacho, M: "La radiografía aplicada al descubrimiento de cuerpos extraños introducidos en los ojos". Med. Jurispr. Acc. Trab. Seg. Vida. (Med. Jur.) 1906, I, 13-22.
- 2.- Med. Jur. 1906, I, 65-74, 129-136, 161-174. v.t. la discussió sobre la comunicació, pp. 193-196, amb intervenció dels Drs. Pi i Morell, Terrades, Teixidor i Montserrat.
- 3.- Med. Jur. 1906, I, 114-122.
- 4.- Med. Jur. 1906, I, 293-298.

- 5.- Med. Jur. 1906, I, 75-76.
- 6.- Med. Jur. 1906, I, 196-206.
- 7.- Med. Jur. 1906, I, 321-335.
- 8.- Med. Jur. 1906, I, 39-45.
- 9.- Med. Jur. 1906, I, 34-39.
- 10.- Med. Jur. 1906, I, 353-364.
- 11.- Med. Jur. 1906, I, 267-269.
- 12.- Med. Jur. 1906, I, 97-113.
- 13.- Med. Jur. 1906, I, 76-80, 225-236, 257-266. v. com a monografia: GUERRA i ESTAPE, J: "Accidentes de trabajo y enfermedades profesionales. Estudio médico legal". Barcelona (Soc. Gral. Artes Gráficas) 1907, 64 pàgs.
- 14.- Med. Jur. 1906, I, 48-52.
- 15.- Med. Jur. 1906, I, 174-179, 206-211.
- 16.- Med. Jur. 1906, I, 284-288, 368-376.
- 17.- Weber, L: "Longevidad de los alienados" Med. Jur. 1906, I, 304-310, que fou adaptat per E. Pi i Morell; Vene-man, E: "Los reflejos de la pupila". Med. Jur. 1906, I, 347-352, adaptat per R. Costa i Pons.
- 18.- Med. Jur. 1907, II, 5-25.
- 19.- Pi Morell, E: "Curación de una intoxicación local yodo-fórmica por el método de Bier combinado". Med. Jur. 1907, II, p. 48.  
Pi Morell, E: "De las intoxicaciones lentas y voluntarias en los seguros de vida. Agravación del riesgo". Med. Jur. 1907, II, 115-119.
- 20.- Med. Jur. 1907, II, 65-75 i 97-115.
- 21.- Comas, C; Prió, A: "Sobre un caso de luxación de astrá-galo consecutivo a un accidente de trabajo". Med. Jur. 1907, II, 75-86.
- 22.- Calbet, J.M.; Corbella, J: "Diccionari Biogràfic de Met-ges Catalans". Barcelona (F.S. Vives Casajuana; Sem. Pere Mata) 1982. t.II, p. 68, núm. 2.281.

23.- Med. Jur. 1906, I, p.2.

24.- Les referències sobre aquests punts, en els anys que encara era estudiant de medicina són, a la RCM de B:

- . "Análisis de la manteca" (de M.E. Reichter) 1880, VI, p. 561.
- . "Lecciones de química general por el Dr. Luanco" 1881, 7, 27-273.
- . "Nueva sal de plata para las afecciones nerviosas" (Dr. Hamilton) 1881, 7, 328-329.
- . "Estudio sobre los salicilatos" (Dr. Proser) 1881, 7, 375-376.
- . "Acción hipodérmica del ácido fénico" (Dr. Raymond) 1881, 7, 380-381.
- . "Fórmula contra la hemicránea" (Rev. Thérapeutique) 1881, 7, 430.
- . "Laboratorio de Química Municipal" (M. Girard) 1881, 7, 491-492.
- . "Adulteración del éter etílico" (Dr. Luanco) 1882, 8, 88-89.
- . "El arsénico en el magisterio del azufre" (Dr. Luanco) 1882, 8, 218.
- . "Pulmonía fibrinosa" lección explicada por el Dr. Bartomé Robert,... publicada con arreglo a las notas tomadas por J. Guerra y Estapé, alumno de medicina, 1882, 8, pp. 383-390, 415-423, 450-458. 516-521, 575-581 i 650-654.
- . "Caracteres de la orina en la fiebre amarilla" (Dr. C. Pena) 1882, 8, 409-410.
- . "Envenenamiento por el iodo" (Dr. Dumontier) 1882, 8, 411-412.
- . "Acción del agua oxigenada sobre las sustancias orgánicas y las fermentaciones" (Dres. P. Bert y P. Reymart) 1882, 8, 503-505.
- . "El agua oxigenada en cirugía" (Dres. Pean y Baldy) 1882, 8, 666-668.
- . "Guide pratique de l'analyse des urines" (L. Laache) 1886, 12, 117.
- . "Instrucciones populares para evitar la propagación y los estragos de la difteria" (Dr. Viura i Carreras) 1887, 13, 299-300.



- 25.- Gaceta Médica Catalana (GMC), 1890, 13, pp. 553 i 555.
- 26.- GMC, 1890, 13, p. 586.
- 27.- GMC, 1891, 14, p. 559.
- 28.- v. ref. a GMC. 1982, 15, p. 387.
- 29.- GMC, 1899, 22, p. 818.
- 30.- Discurs llegit el 5-6-1919. v. ref. a Revista Española de Medicina y Cirugía. 1919. 2, 581-582. A la mateixa revista, p. 467, hi ha una referència del seu discurs d'ingrés a la RAM de B.
- 31.- Pub. a Barcelona (Est. Tip. J. Cunill y Sala) 1888.
- 32.- Pub. a Barcelona, id. edit. 1900.
- 33.- Enciclopedia Universal Ilustrada (EUI) (Espasa) s.a.t. 27, p. 187.